

PROFANE DA

NENAD POLIMAC O KRAJU HIT-SERIJA ▶ STR. 46-47

"Zmajeva kuća" ipak je veliki događaj, "Prstenovi moći" tek plošna atrakcija

Subota, 29. listopada 2022. / br. 8695 / IZDANJE HRVATSKA / www.jutarnji.hr / CIJENA 17 kuna (2,20 eura)

Jutarnji

4 KM BH • ZAD • SLOVENIJA

HOĆE LI SLAVONIJA IMATI MANJE SABORSKIH ZASTUPNIKA ▶ STR. 3

5 scenarija za izbore 2024.

DAVID RONDAR/CC BY/PIK

BOJKOT GLAVNOG ZAPOVJEDNIKA
Diže li HDZ novi "šator" protiv Zorana Milanovića?

DARINO TOMAŠČIĆ/PIK

ALIJANSI MLADIH ARHITEKATA PROTIV DEVASTACIJE HRVATSKE:

DOSTA JE!

ZADNJI JE ČAS DA NAS POSLUŠATE, JAVNI PROSTOR JE NA IZDISAJU ▶ STR. 20-22

Nova strategija obrazovanja HRVATSKA POVEĆAVA BROJ GIMNAZIJA. JE LI TO PRAVI PUT ▶ STR. 18-19

HITNO SE TRAZI NOVI INVESTITOR

Mirovinski fondovi odustali od otkupa Sberbankova udjela u Fortenovi ▶ STR. 5

BLANKA BILUŠIĆ/CC BY/PIK

▶ STR. 4-5

APEL MLADIH
ARHITEKATA
I PROSTORNIH
PLANERA IZ
ZAGREBA I
SPLITA

POVRATAK URBANIZMU ili konačna devastacija Hrvatske

Članovi Odbora za zakonodavstvo Hrvatske komore arhitekata: Boris Jukić, Kristina Perkov, Dragan Žuvela, Luka Krstulović, Jasminka Pilar i Ivan Krilić. Uz njih u Odboru su i Marijana Grubišić, Sotari i Erika Stantić Vidrač

Posljednjih desetljeća proživjeli smo raspad urbanističkog i prostornog planiranja. Nudimo i pozivamo na pokretanje korjenitih reformi, no nadležna državna tijela šute

PIŠE: KORANA SUTLIĆ

Malo pomalo idemo ravno u urbanističku katastrofu, stanje je već poprilično loše, preizgrađeni su dijelovi obale gdje je sve više i ekscenčnih prevelikih građevina. Uz to, u urbanim sredinama mnogo je kaotičnih kvartova, ponajviše u Zagrebu i Splitu, ali i drugdje. Stare jezgre i širi centri gradova te planska naselja 20. stoljeća još kako-tako izgledaju, no ostalo je manje-više kao divlji zapad, preuske ulice, svaka kuća svoje visine, bez parkova, parkirališta...

U posljednje vrijeme vezano za prostor nailazimo na dodatne probleme, nije to više samo problematika s kraja 90-ih godina kada su kuće koje su narušavale prostor bile uglavnom bespravne, mnoge loše situacije vezane za gradnju danas su legalne. Neke su posljednjih desetak godina ozakonjene legalizacijom, dok su druge moguće prema važećim prostornim planovima.

Situacija je izrazito kompleksna, slojevi problema ljušte se kao luk. Na primjer, s jedne strane, kako objasniti nezadovoljnim građanima da su se za nešto što se sada planira sagraditi u njihovoj okolini, a smeta im, trebali izboriti još dok se prostorni plan izrađivao, jer sada je gradnja ozakonjena i mat će sve dozvole. S druge strane, prostorne planove, sve da se i čitaju na vrijeme, nekad je teško razumjeti jer, primjerice, u planu je neka zona označena kao M, što znači područje gradnja mješovite namjene, ali zsigurno nije isto graditi li se u toj zoni trgovački centar, stanovi, hotel ili nešto treće... Sve je u vezi s prostornim planovima široj javnosti prilično apstraktno. A kada se građani suoče s neželjenom legalnom gradnjom, sve se više okreću jedinom rješenju koje im daje barem neku nadu - pobuni.

Slična je situacija dovela do nedavnog referenduma za Lungomare u Puli. Generalni urbanistički plan (GUP) odredio je još 2011. mogućnost gradnje hotela na toj lokaciji, doduše unutar zone mješovite namjene, a potom je to urbanistički plan potvrdio. U planovima je blagoslovljen i Grand hotel View u Postirama (koji je lani osvojio nagradu za najdevastaciju "Zlatna Vruja") i koji je po planovima višeg reda mogao biti čak i tri etaže viši nego što jest! Sve dozvole ima i novi boutique hotel u središtu Crikvenice koji je izazvao buru u javnosti zbog svojih gabarita... Koliko su aktualne i sveprisutne šire teme iz ove sfere, pokazuje i slučaj koji je završio medijacijom između Vlade RH, Svpetrvs hotela i Grada Supetra na Braču, kako bi se našlo rješenje za dramu oko vlasništva nad vatrogasnim domom i investicije.

Prazna jezgra

Koliko im gori pod nogama, shvatio je i Grad Dubrovnik, koji se između prvima na obali odlučio za izradu restriktivnijih planova te su nedavno organizirali okrugli stol na temu "Dijalog argumentima - upravljanje prostorom na području Dubrovnika". Nastoje se uhvatiti u koštac s ovom problematikom, potaknuti

mnogim problemima kao što je gotovo prazna jezgra. Stručna javna tribina održana je nedavno i u Zagrebu u povodu izrade izmjena i dopuna Generalnog urbanističkog plana, u gradu koji u mnogim dijelovima treba hitne urbanističke "vatrogasne" mjere, primjerice na Kajzerici, dijelu Trešnjevke, dodacima naselja Sopot i Trnsko nastalima u novije doba. U Splitu nije ništa bolje, naprotiv, potreba za novim GUP-om je evidentna, ali zakonodavni okvir to ne omogućuje.

Površne političke odluke

Kao slag na torti, iz Savjeta za prostorni razvoj Ministarstva prostornog uređenja i graditeljstva odstupilo je prije tjedan dana šest članova, od kojih dvoje eminentnih članova iz prostorne struke - urbanist i profesor Tihomir Jukić i arhitektica Hildegard Auf Franić, koja je bila predsjednica Savjeta. Istaknuli su da ne mogu snositi odgovornost ako nisu sudjelovali u radnim skupinama prilikom izrade izmjena zakonodavnog okvira.

Što nam govore svi ovi primjeri? Je li današnji sustav prostornog planiranja u Hrvatskoj zaista u tolikoj mjeri disfunkcionalan? Struka, primjerice Hrvatska komora arhitekata, godinama upozorava na loš Zakon o prostornom uređenju, pišu otvorena pisma, a ministri se izmjenjuju i ništa se ne mijenja. Nevjerojatan je podatak da strukovna udruženja arhitekta i urbanista u to ministarstvo nemaju pravo pristupa. I onda, stiže najava već dulje pripremanog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju koji mnogi s nadom očekuju, ali se pokazalo - da se mijenja primarno zbog solarnih panela!

Sve je to dozlogrdilo skupini mladih arhitekata i prostornih planera, članova Odbora za zakonodavstvo Hrvatske komore arhitekata koji su odlučili istupiti javno i upozoriti da se, što se tiče prostora, nalazimo se u situaciji - pet do 12.

Arhitekti i urbanisti Luka Krstulović, Kristina Perkov, Ivan Krizić iz Zagreba i Dragan Žuvela iz Splita govore u ime struke i svog odbora. Pitamo ih što je dovelo do situacije da svako malo gori.

U proteklih 20-30 godina sustav prostornog uređenja više puta se mijenjao, često zbog površnih političkih odluka koje su utemeljene na pojedinačnim i kratkoročnim interesima, bez sagledavanja dugoročnih posljedica i prepoznavanja prostora kao temeljnog nacionalnog dobra - odgovara Luka Krstulović, jedan od rijetkih arhitekata urbanista mlade generacije. I nastavlja:

- Struka se, nažalost, kontinuirano marginalizira i isključuje iz procesa donošenja odluka, zbog čega se nepovratno gubi prijenos stečenog znanja utemeljenog na iskustvu dobivenom na realnim problemima iz prakse. Bogato urbanističko naslijeđe u prostoru se degradira, procesi vezani uz prostorno planiranje i urbanizam birokratiziraju se i formaliziraju, što dovodi do gubitka kontrole nad usmjeravanjem prostornog razvoja i, kao posljedica, do sve manje kvalitete života ljudi koji u njemu žive - objašnjava.

Više nemamo ni adekvatne urbanističke alate, dodaje Krstulović, poput detaljnih urbanističkih planova ili urbane komasacije, koja omogućuje njihovu provedbu. Urbana komasacija je izbačena iz zakona. Istovremeno, objašnjava, zbog često nedovoljno čitkih planova i nedostatnih procedura javnost u planiranju sve manje

sudjeluje proaktivno, kroz dostupnu proceduru, a sve više reaktivno putem aktivizma.

Dodatni je problem, smatraju naši sugovornici, što se stvaraju paralelni resori u ministarstvima, zaštita okoliša, regionalni razvoj... sad su kao zasebni procesi, čime se sustav fragmentira i nadležnosti se preklapaju.

- Ranije su planiranje, gradnja i zaštita okoliša bili organizirani na jednome mjestu i o prostoru se razgovaralo interdisciplinarno, a danas se odluke donose unutar nekoliko različitih ministarstava. Prostor se sagledava parcijalno, različiti ministarstva i razne institucije izrađuju različite sektorske studije za određena područja - rekla je Kristina Perkov, predsjednica Odbora za zakonodavstvo HKA.

Danas svjedočimo da postoji svojevrsan paralelan sustav u kojem dolazi do preklapanja nadležnosti kada je u pitanju prostor. Ukazuje na jedan apsurd: na državnoj razini na snazi su Strategija prostornog razvoja RH i Nacionalna razvojna strategija RH do 2030. koje su izradila dva različita ministarstva - Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine i Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije. Oba ministarstva zasebno promišljaju prostor, što ne pridonosi kvaliteti i efikasnosti u upravljanju i gospodarenju, a pogotovo ne u provedbi. Ipak, zato što raspolaže najznačajnijim financijskim sredstvima, Ministarstvo regionalnog razvoja, dodaje Kristina Perkov, ima najveći utjecaj u donošenju odluka i preuzelo je ulogu koja mu prvotno nije bila namijenjena.

Svi su nezadovoljni

Posljedica svih tih problema i drugih sličnih koji čine ukupnu sliku je, smatraju, disfunkcionalan sustav prostornog uređenja u kojem su svi nezadovoljni - građani, investitori, politika i struka.

- Procesi su spori, pritisak sve veći, a kvaliteta i usklađenost dokumenta je sve lošija. Mnogi smatraju da su u svemu tome barem investitori zadovoljni, ali to, zapravo, nije istina jer je ozbiljnim investitorima, kakve bismo trebali privlačiti, realizacija projekata u takvom kaotičnom sustavu potpuno neizvjesna. Na koncu, u nedovoljno transparentnom sustavu profitiraju samo oni kojima odgovaraju mutni odnosi - govori Krstulović.

Zanimalo nas je što predlažu da se preokrenu trendovi?

- Odgovor na to pitanje je, naravno, složen, no fokus možemo staviti upravo na sustav prostornog uređenja i zakone na kojem se on temelji. Struka je jasna - zakonodavni okvir treba mijenjati i sada je krajnji trenutak da se taj proces pokrene. Mi smo kao komora kroz rad Odbora za zakonodavstvo i Odbora za urbanizam sustavno razvijali teze za izmjenu zakonodavnog okvira još od 2020., a te teze smo predstavili i nadležnom Ministarstvu no, nažalost, dosad nismo dobili nikakav odgovor - rekla je Kristina Perkov.

Izmjene se zakona, kaže, zapravo kontinuirano odgađaju, ali struka i dalje nije uključena - kao što nažalost nije bila niti u dosadašnjim izmjenama Zakona o prostornom uređenju ili u procesima obnove i drugom. Prijedloge struke koji bi mogao voditi oporavku, kako kažu, može se sažeti u nekoliko jednostavnih točaka.

.....
nastavak na sljedećoj stranici →

1.

Zakon o prostornom uređenju treba postati krovni zakon koji će uskladiti sve resore koji se bave prostorom, a prostorni planovi trebaju se izrađivati usklađeno s drugim strateškim dokumentima

21/64

2.

Potrebno je omogućiti sudjelovanje javnosti kroz proces izrade planova - to je sada omogućeno samo formalno, kroz javnu raspravu, koja dolazi prekasno u procesu izrade planova

3.

Potrebno je reafirmirati urbanističko planiranje, ponovno uvesti obvezu izrade detaljnijih planova kako za neizgrađena, tako i za izgrađena područja

→ nastavak s prethodne stranice

Prvo, nužno je prostor sagledavati integralno - Zakon o prostornom uređenju treba postati krovni zakon koji će uskladiti sve resore koji se have prostorom, a prostorni planovi trebaju se izradivati usklađeno s drugim strateškim dokumentima.

- Nužno je uključivanje urbanista i prostornih planera u izradu i donošenje strateških dokumenata. Ti dokumenti se donose isključivo kao prilagodba različitim programima za povlačenje sredstava fondova EU, bez sagledavanja njihovih posljedica na prostor i usklađivanja s prostornim planovima - ističe Luka Krstulović.

Drugo, potrebno je omogućiti sudjelovanje javnosti kroz proces izrade planova - to je sada omogućeno samo formalno, kroz javnu raspravu, koja dolazi prekasno u procesu izrade planova.

- Participaciju treba provoditi strukturirano i u što ranijoj fazi, kako bi izrada dokumenta bila transparentna i kako bi se omogućilo građanima i stručnoj javnosti što veći doprinos u donošenju odluka o prostoru. Odluke o izradi planova ili izmjenama i dopunama planova trebale bi prolaziti stručnu provjeru i savjetovanje s javnošću - smatra Kristina Perkov.

Treće, potrebno je reafirmirati urbanističko planiranje - urbanistički planovi su potpuno deregulirani kroz lošu zakonodavnu praksu, osobito za već izgrađena područja. Potrebno je ponovno uvesti obvezu izrade detaljnih planova kako za neizgrađena, tako i za izgrađena područja. Potrebno je razvijati standarde novih tipova planova koji će omogućiti veću kvalitetu urbanističkih rješenja, ali i veću mogućnost sudjelovanja javnosti.

- Ako ne preokrenemo ove procese, pitanje je što će tek biti za desetak godina, jer još nismo dotaknuli dno. Što je najgore, taj pad na dno dogodit će se ne samo kao nastavak prethodno opisanih tranzicijskih procesa, nego i kao posljedica novih 'zelenih' i 'održivih' paradigmi kojima obiluju recentni dokumenti po ministarstvima, a koji bez sustavnog i odgovornog pristupa nemaju šanse popraviti stanje u prostoru - zaključuje Krstulović.

Kronična situacija

U Hrvatskoj se već godinama događa spor, ali uporno devastirana prostora, na koje nas svako malo podsjetje razne ekscesne gradnje.

- I dok smo u tim slučajevima kao društvo fokusirani na akutni problem, kronična situacija je da smo u posljednjih desetljeća proživjeli raspad urbanističkog i prostornog planiranja. Struka sada i nudi i poziva na pokretanje korjenitih reformi, no nadležna državna tijela sute. U isto vrijeme, aktivizam je taj koji sada daje lažnu nadu da je te ekscese u prostoru moguće spriječiti. Ali da bi se spriječili, aktivizam mora biti usmjeren na adresu ministarstava i Vladu koji donose zakone, a koji to sve omogućuju - smatra Ivan Kržić.

Posebno kritična situacija je u Splitu. Dok se u Zagrebu uglavnom sada vide problemi nastali zbog ukidanja urbanističkih alata kao što su urbana komasacija i detaljni planovi uređenja, i zbog toga što je Generalni urbanistički plan Zagreba jedini plan, te loši primjeri legalne gradnje, u Splitu se uz slično još dosta bave i bespravnom gradnjom, te velikim problemima nastalima zbog

Zgrada na Trešnjevci (desno), gradnja južno od naselja Sopot, u pozadini slike je plansko naslje iz 20. st., a kombinacija urbanih vila i mjesta gradnje kuća po katastru iz današnjeg je doba (dolje)

FOTO: ANTONIO GORIŠNYI

FOTO: ANTONIO GORIŠNYI

FOTO: ANTONIO GORIŠNYI

FOTO: ANTONIO GORIŠNYI

FOTO: ANTONIO GORIŠNYI

RANIJE SU PLANIRANJE, GRADNJA I ZAŠTITA OKOLIŠA BILI ORGANIZIRANI NA JEDNOME MJESTU I O PROSTORU SE RAZGOVARALO INTERDISCIPLINARNO, DOK SE DANAS ODLUKE DONOSE UNUTAR NEKOLIKO RAZLIČITIH MINISTARSTAVA. PROSTOR SE SAGLEDAVA PARCIJALNO, RAZLIČITA MINISTARSTVA I RAZNE INSTITUCIJE IZRADUJU RAZLIČITE SEKTORSKE STUDIJE ZA ODREĐENA PODRUČJA

o Splitu ili Singapuru, stvar je lokalne samouprave i njezinih prostornih planova, kvaliteti i nedvosmislenosti istih, te univerzalnog stava za sve - objašnjava Žuveła.

Ako se govori o strukturalnim problemima, oni leže, nastavlja Žuveła, u domeni zakonodavstva i zadane situacije u kojoj se, zahvaljujući tome, nalazimo s dva velika problema u Splitu.

- Prvi je legalizacija, koja je pečatirala opću devastaciju prostora - ovo uopće ne napominjem samo kao neku floskulu zbog očite fizičke devastacije već, posljedično, pravne i društvene - zapečatili smo prostor naštrb javnom interesu, nemamo prostora za realizaciju infrastrukture ili ikakvog smislenog razvoja, a pravno smo se doveli u totalnu zasjedu - upozorava Žuveła.

Ilegalna gradnja

Navodi jedan "prekrasan" primjer - nedavno je u Splitu Društvo arhitekata Splita provodilo natjecaj za vrtić na istoku grada, zoni kojoj radikalno fali javnih sadržaja, a gdje se doselio i doseljava velik broj ljudi. I sad, Grad Split ima parcelu gdje je jedan građanin ilegalno napravio kuću na zemljištu u vlasništvu Grada. On je tu kuću legalizirao, a Zakonom o legalizaciji Grad mu istu nije mogao odbiti i kad se to dogodilo, sukladno Zakonu o prostornom uređenju, Grad je toj osobi dužan prodati zemljište direktnom pogodbom po tržišnoj cijeni. Što je još najtuđe, dodaje Dragan Žuveła, Grad sada ne može dalje ništa napraviti ako ta osoba ne zatraži prodaju tog zemljišta.

- Kad ovako nešto normalni čovjek čuje, zacijelo se zapita kako kao društvo uopće funkcioniramo - kaže Žuveła.

Drugi gorući problem u Splitu su postojeći zakoni, posebno Zakon o gradnji i prostornom uređenju.

- Oni rade toliku štetu Hrvatskoj da kad bi se netko to uhvatio financijski izračunati, radilo bi se o milijardama i milijardama, a o šteti u prostoru da ne govorim. Zavepio se citav sustav donošenja dozvola, USKOK hara po odjelima za graditeljstvo, a projektanti se guše u zakonima, pravilnicima i odredbama te birokratskim suludostima. Nikad nije bilo teže i skuplje dobiti građevinsku dozvolu, obiteljska kuća kao neki česti objekt je po pitanju papirologije vrlo blizu onoj koju bi zahtijevala izgradnja kakvog muzeja suvremene umjetnosti, a zahvaljujući vremenskim intervalima za dobivanje dozvola koji se broje u onima te penalizaciji koja je često spora i nedostizna, opet cvjeta ilegalna gradnja - opisuje Dragan Žuveła slikovito - nered.

Trude se koliko mogu, tako Odbor za urbanizam HKA, koji je sudjelovao i u pripremi i izradi spomenutih teza za izmjenu zakonodavnog okvira, u suradnji s DAS-om, u povodu obilježavanja Svjetskog dana urbanizma, u Splitu 8. studenoga organizira stručni skup "Participacija u prostornom i urbanističkom planiranju". □

Naselje Dullovo u Splitu sinonim je nekvalitetno razvijenog naselja (gore i lijevo), u kojem su ceste preuske, zgrade preblizu, nema javnih sadržaja...

legalizacije koja je provedena prije desetak godina.

Situacija u Splitu je, kako kaže Dragan Žuveła, takva da se zapravo bave sanacijom i dovođenjem stanja na barem pozitivnu nulu.

Realna degradacija

- Iza nas je više desetljeća realne degradacije prostora kojom su orkestrirali razni akteri - kako investitori, čak i struka, tako i lokalna samouprava, ali i država, posebno ako čemo Ministarstvo graditeljstva gledati kao njezinu produženu ruku. Ta borba traje i dalje će trajati, jer imamo dosta dvosmislene ili zastarjele planove, nemušte zakone i česta službena mišljenja i tumačenja iz zone sumraka. U svakodnevnom životu izgleda da kontinuirano gubimo grad jer se još igramo katastarskog urbanizma, koji ne prepoznaje javne prostore i međuprostore uopće. Unatoč uvriježenom mišljenju, to nije isključivo krivnja investitora, jer oni se uvijek prilagođavaju zadanoj situaciji i pravilima igre govorili mi